

УДК 373.3.091.279.7-052-042.65(477)(091)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/73-1-47>

Катерина БУРЯК,
orcid.org/0009-0004-5058-0450
аспірантка кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) kateryna_buriak@tnpu.edu.ua

САМООЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Актуальність проблеми дослідження історичних аспектів та сучасного стану впровадження самооцінювання навчальної діяльності зумовлена тими змінами, які зараз відбуваються у системі шкільної освіти. У сучасній початковій школі самооцінювання визначено невід'ємною складовою процесу формувального оцінювання. Саме ж формувальне оцінювання є новим основним та обов'язковим видом оцінювання навчальної діяльності учнів. Воно якісно відрізняється від бальної системи оцінювання, яка застосовувалася в українських школах упродовж десятиліть до реалізації ідей Нової української школи. Таке оцінювання називають оцінюванням для навчання, що різко контрастує із традицією навчання заради оцінки, яка часто побутувала у вітчизняній педагогіці. Саме шлях до встановлення у сучасній школі формувального оцінювання та актуальне місце у ньому самооцінювання є предметом дослідження цієї статті.

Досліджені у цій роботі історичні дані про роль оцінки та роль самого учня в оцінюванні власних навчальних досягнень свідчать, що незважаючи на постійні реформи системи оцінювання, які відбувалися упродовж минулого століття, роль учня в оцінюванні в основному залишалася пасивною. Тобто функція оцінювання незмінно залишалася винятково за вчителем, а учень залишався об'єктом оцінювання. У ході дослідження виявлено, що перші вагомні міркування про суб'єктність учня у процесі оцінювання були висловлені у час після здобуття Україною незалежності. Саме вони стали поштовхом до реформування сучасної освіти.

Сьогодні самооцінювання охоплює усі етапи процесу навчання, існують чітко визначені принципи самооцінювання, критерії та рівні сформованості цього вміння в учнів початкової школи, адаптовано та розроблено низку методів та прийомів самооцінювальної діяльності. Водночас це питання досі потребує методичного доопрацювання, розширення методики самооцінювання та подолання перелічених у статті викликів.

Ключові слова: самооцінювання, оцінювання, система оцінювання, формувальне оцінювання, початкова школа.

Kateryna BURIK,
orcid.org/0009-0004-5058-0450
Postgraduate student at the Department of Pedagogy and Methodology of Primary and Preschool Education
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) kateryna_buriak@tnpu.edu.ua

SELF-ASSESSMENT OF EDUCATIONAL ACTIVITIES BY PRIMARY SCHOOL STUDENTS: HISTORICAL ASPECTS, CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT IN NATIONAL PEDAGOGY

The relevance of the problem of studying the historical aspects and the current state of implementation of self-assessment of learning activities is due to the changes that are currently taking place in the school education system. In a modern primary school, self-assessment is defined as an integral part of the process of formative assessment. Formative assessment is the new main and mandatory type of assessment of students' learning activities. It is qualitatively different from the grading system used in Ukrainian schools for decades before the introduction of the New Ukrainian School. This assessment is called assessment for learning, which is in sharp contrast to the tradition of teaching for the sake of assessment that has often been prevalent in Ukrainian pedagogy. It is the way to establishing formative assessment in a modern school and the actual place of self-assessment in it that is the subject of this article.

The historical data on the role of assessment and the role of the student in assessing his or her own learning achievements studied in this paper show that despite the constant reforms of the assessment system that took place over the past century, the role of the student in assessment has remained largely passive. That is, the assessment function has always remained exclusively with the teacher, and the student has remained the object of assessment. The study found that the first significant considerations of the subjectivity of the student in the assessment process were expressed after Ukraine gained independence. They were the impetus for reforming modern education.

Today, self-assessment covers all stages of the learning process, there are clearly defined principles of self-assessment, criteria and levels of this skill in primary school children, and a number of methods and techniques for self-assessment have been adapted and developed. At the same time, this issue still requires methodological refinement, expansion of self-assessment methods and overcoming the challenges listed in the article.

Key words: *self-assessment, assessment, assessment system, formative assessment, primary school.*

Постановка проблеми. Впродовж останніх років українська освіта зазнала глобальних реформ. Впровадження ідей Нової української школи, побудованої на засадах компетентнісного підходу, педагогіки партнерства, дитиноцентризму, автономії школи, орієнтації на цінності, актуалізувало низку питань функціонування сучасної школи (НУШ. Концептуальні засади реформування середньої школи, 2016). НУШ покликана забезпечувати якісно новий підхід в освіті. Проте її новизна не означає необґрунтованість. Ідеї НУШ виникли як наслідок історичного процесу розвитку школи, існування у різні періоди різних підходів до освіти, усвідомлення переваг та недоліків цих підходів та, звісно, запозичення ефективного зарубіжного досвіду.

Однією із засад НУШ є застосування формульовального оцінювання навчальної діяльності учнів. Впровадження формульовального оцінювання викликало потребу досліджень як нового підходу в оцінюванні вчителем, так і особливостей самооцінювання учнів як невід'ємної складової процесу цього виду оцінювання. Важливо, щоб ці дослідження враховували історичний шлях до усвідомлення важливості «оцінювання для навчання» загалом та компоненту самооцінювання зокрема.

Аналіз досліджень. Сучасні праці, у яких обґрунтовується роль і місце самооцінювання у контексті формульовального оцінювання навчальної діяльності молодших школярів, належать реформаторам сучасної освіти Н. Бакуліній, Н. Богданець-Білоskalенко, О. Люк, О. Онопрієнко, О. Пометун, О. Фідкевич, І. Шевчук та ін.. Найновіші підходи значною мірою ґрунтуються на дослідженнях О. Савченко та інших науковців відділу початкової освіти Інституту педагогіки НАПН України.

Мета статті – здійснити ретроспективний аналіз проблеми самооцінювання навчальної діяльності учнями початкової школи у вітчизняній педагогіці, охарактеризувати надбання сучасної української освіти у цій сфері, конкретизувати можливі перспективи подальшого дослідження теми.

Виклад основного матеріалу. Порівняно донедавна у вітчизняній педагогіці функція контролю й оцінювання процесу і результату навчальної діяльності безроздільно належала педагогу. При цьому система оцінювання переживала різнома-

нітні зміни, які не змінювали суті того, що учень у цій системі залишався об'єктом оцінювання.

До 1918 року у масовій школі на території України застосовувалася 5-бальна система оцінювання, а у кадетських корпусах та жіночих гімназіях – 12-бальна.

У 1918 році бальну систему було скасовано, як пережиток буржуазного минулого. Переведення учнів із класу у клас відбувалося на основі відгуків педагогічної ради. Таким чином звичне оцінювання зі сторони вчителя було «прибрано» зі структури уроку та загалом навчальної діяльності, але на зміну йому не прийшла якісно нова система, яка би мотивувала учнів та забезпечувала усвідомлення в учінні. Зрештою система виявилася провальною, про що свідчили невисокі навчальні успіхи учнів.

У 30-х роках ХХ ст., коли постало питання про академічний розвиток школи, підвищення якості освіти (у країні виникла потреба у кваліфікованих кадрах), було введено п'ятиступеневе оцінювання у формі словесних суджень «дуже добре», «добре», «посередньо», «погано», «дуже погано». Система була затверджена 1935 року наказом наркомата освіти В. Затонського «Про оцінку успішності учнів».

1944 року урядовим рішенням словесну систему оцінювання успішності учнів було замінено бальною: «5» – дуже добре, «4» – добре, «3» – посередньо, «2» – погано, «1» – дуже погано, що фактично стало поверненням до дореволюційного способу оцінювання.

Варто зазначити, що увесь цей час оцінювання проводилося без чітко визначених на державному рівні критеріїв та вимог до кожного класу та предмета.

Лише у 70-х роках ХХ ст. у навчальних програмах почали з'являтися вимоги до знань та вмій учнів із кожного предмета кожного навчального року, які ставали підставою для умовно об'єктивного оцінювання. Умовно об'єктивного, адже фактично оцінювання залишалося суб'єктивним: навіть одна робота часто по-різному оцінювалася різними вчителями, оцінювання здебільшого було репродуктивним й безсистемним, а сама оцінка часто слугувала каральним інструментом (Савченко та ін., 2012: 7–9; Скалозуб, 2000: 12).

Про негативний вплив зовнішньої оцінки, як інструмента покарання, та небезпеку навчання заради оцінок писав В. Сухомлинський: «З перших днів шкільного життя на тернистому шляху учіння перед дитиною з'являється ідол – оцінка. Для однієї дитини він добрий, поблажливий, для іншої – жорстокий, безжальний, невимолитий. Чому це так, чому одного він захищає, а іншого – тиранить, – дітям незрозуміло. Адже не може 7-річна дитина зрозуміти залежність оцінки своєї праці, від особистих зусиль – для неї це поки що недосяжне. Вона прагне задовольнити або кінець-кінцем – обманути ідола і поступово звикає вчитися не для особистої радості, а для оцінки (Сухомлинський, 2012: 65)». Таким чином педагог вказував на важливість розуміння учнем своїх досягнень, яку не здатна забезпечити сама лише бальна оцінка. В. Сухомлинський радив супроводжувати бальне оцінювання результатом навчальної діяльності коментарем про докладені учнем зусилля, що було одним із тогочасних закликів до гуманізації та індивідуалізації оцінювання, але про самоаналіз та самооцінювання навчальної діяльності ще не йшлося (Сухомлинський, 2012).

Нововведенням 80-х років було поширення у початкових класах безбального оцінювання, шляхом використання замість балів різних символів (Савченко та ін., 2012: 12).

З метою різностороннього аналізу підходів до оцінювання та самооцінювання у вітчизняній педагогіці радянської доби варто зазначити, що спроби впровадження навчання із елементами самооцінювання були. Так, вчительський облік та оцінювання засвоєних учнями знань був відмінений разом із класно-урочною системою під час експериментального впровадження комплексної системи (рік початку впровадження – 1923), лабораторно-бригадного методу та методу проєктів. Комплексна система передбачала злиття навчальної та виховної складової, шляхом заміни предметної системи на навчання у ході виконання завдань кожної із тем комплексної програми (прикладі тем: «Знайомство зі школою», «Початок весняних робіт» тощо). Основою процесу навчання, відповідно до програми, було виконання проєктів, спрямованих переважно на громадську роботу, кожен із яких передбачав вивчення навколишнього світу у трьох аспектах: природа, праця, суспільство; а базові вміння, такі як читання, письмо, уміння рахувати та виконувати математичні дії, мали засвоюватися у ході виконання цих проєктів. Така система мала би відповідати основним положенням «Декларації про єдину трудову школу» (1918), у якій наголошувалося на важливості

активного пізнання світу, діяльного практичного підходу до навчання. Саме у цій системі вагома роль відводилася самоконтролю та самоперевірці. Ефективною формою самоперевірки у той час вважалися тестові завдання. Перевірка із боку вчителя проводилася через індивідуальні бесіди, слухання/читання усних чи письмових доповідей та розповідей про прочитані книги. Попри деякі позитивні риси, ця система виявилася провальною. Свідченням цього є, наприклад, той факт, що не всі учні, закінчивши початкову школу, оволодівали базовими навичками читання, письма, лічби тощо. Як зазначила дослідниця охарактеризованої проблеми О. Савченко, «яскраво змальовані мрії нової педагогіки про розвиток дитячої особистості різко суперечили можливостям оточуючої дійсності» (Савченко та ін., 2012: 6–7). Окрім цього, можемо додати, що система містила значні прогалини в аспектах цілепокладання, мотивації до навчання, глибини і комплексності засвоєних знань, умінь і навичок тощо. Щодо самоконтролю та самоперевірки, передбаченої комплексною системою, то сучасний погляд на це питання вказує, що самого лише тестування недостатньо для формування в учнів уміння самооцінювання, самоконтролю та самокорекції.

Для педагогіки сучасної України із моменту здобуття незалежності було характерним прагнення до гуманізації, демократизації та індивідуалізації навчання, яке відбувалося в тому числі через удосконалення контрольно-оцінювальної діяльності. Власні варіанти удосконалення системи оцінювання упродовж першого десятиліття незалежності висловлювали педагоги О. Дрогомирецька, О. Коленда, В. Паламарчук, В. Пятишкін-Потанич, О. Савченко та інші.

Зрештою з вересня 2000 р. за наказом МОН України та АПН України було запроваджено 12-бальну шкалу оцінювання, яка розширила межі відображення навчальних досягнень учнів. У ході введення 12-бальної системи оцінювання було здійснено тривалу й дискусійну роботу із визначення критеріїв оцінювання. Окрім цього, вперше вводилося поняття компетенцій, які не зводилися тільки до знань, умінь і навичок. Таким чином було зроблено перші кроки до компетентнісної освіти (Савченко та ін., 2012: 18; Скалосуб, 2000: 12; Про запровадження 12-бальної шкали... Наказ МОН та АПН України від 04.09.2000).

Питання суб'єктності учня під час проведення оцінювання у межах 12-бальної системи вперше почала систематично досліджувати О. Савченко. Згідно з її міркуваннями, «учень є не лише об'єктом контролю, а й обов'язково суб'єктом контрольно-

оцінювальної діяльності. Суб'єктність – спеціальне створення навчальних ситуацій, залучення дітей до саморегуляції і самоконтролю. Поступово вони мають оволодівати структурою цього вміння і прогнозуванням зони можливих помилок» (Савченко та ін., 2012: 26). Саме О. Савченко, яка наголошувала на важливості уміння вчитися (у сучасному формулюванні – ключової компетентності «навчання впродовж життя»), визначила оцінювання власних навчальних досягнень складовою частиною названого вміння (конкретніше – частиною контрольної-оцінних вмінь і навичок) (Савченко, 2007). Оволодіння цим умінням Савченко вважала можливим через залучення учнів 3–4 класів до самоаналізу відповідей за певними орієнтирами. Наприклад, чи всі ознаки поняття ти назвав? У якій послідовності? Чи задоволений своєю відповіддю? тощо (Савченко та ін., 2012: 28). Вона ж радила педагогам не обмежуватися контролем результату, а вчити учнів поопераційного контролю, що є основою оволодіння самоконтролем. Для цього пропонувала: поелементне коментування процесу роботи, зіставлення виконаного завдання із взірцем, опору на таблицю, схему, складання учнівських портфоліо (на цьому також наголошувала О. Онопрієнко), стимулювання учнів, застосування ігрових ситуацій, змагання, взаємоперевірки. Оцінку вчителя вчена вважала психологічним і дидактичним засобом розвитку у школярів внутрішньої самооцінки як найважливішої передумови самонавчання і саморозвитку. Саме тому й наголошувала на роз'ясненні справедливості та критеріальності педагогічної оцінки як зразка для оцінювання учнем процесу і результатів власної діяльності (Савченко та ін., 2012: 31–35). Вказівка на роль словесної характеристики навчальних досягнень вчителем як основи для формування взаємо- та самооцінки навчальної діяльності міститься й у працях Н. Коваль (Савченко та ін., 2012: 152).

Вагомими для усвідомлення педагогами значення самооцінювання є міркування О. Прищепи, яка поміж іншими принципами контролю й оцінювання зазначила принцип відкритості, відповідно до якого «критерії та стратегія мають бути відомими учням заздалегідь. Відкритість також передбачає залучення до розробки критеріїв і способів оцінювання самих учнів, як і можливість оцінювання ними власної діяльності» (Савченко та ін., 2012: 83).

Вербальне взаємооцінювання та самооцінювання як найприйнятніший спосіб оцінювання результатів творчої діяльності, наприклад, учнівського портфоліо, індивідуального чи групового

навчального проекту, колективної творчої справи тощо, визначила також О. Онопрієнко (Савченко та ін., 2012: 134).

Загалом комплексне дослідження проблеми науково-методичного забезпечення контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу, яке здійснили упродовж 2007–2009 рр. науковці відділу початкової освіти Інституту педагогіки НАПН України О. Савченко, Н. Бібік, Т. Байбара, М. Вашуленко, О. Вашуленко, Н. Коваль, О. Онопрієнко, К. Пономарьова, О. Прищепи та елементи якого (ті, які стосуються самооцінювання навчальної діяльності) коротко відображені вище, створило теоретичну та методичну основу для подальшого вдосконалення й реформування системи оцінювання та самооцінювання (Савченко та ін., 2012).

Впровадження із 2017/2018 н. р. перших пілотних класів Нової української школи ознаменувало перехід до реалізації компетентнісного підходу в освіті. Вітчизняна дослідниця питань реформування освіти О. Пометун зазначає, що «під поняттям «компетентнісний підхід» розуміється спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності і поведінкові моделі особистості» (Овчарук, 2004: 66).

Із впровадженням НУШ 12-бальне оцінювання у початковій школі було повністю замінено формувальним та підсумковим. У Концепції нової української школи (НУШ. Концептуальні засади реформування середньої школи, 2016), у Державному стандарті початкової освіти (Державний стандарт початкової освіти. Постанова КМУ від 21.02.2018), методичних рекомендаціях МОН України формувальне оцінювання позиціонується як основний вид оцінювання.

Формувальне оцінювання називають оцінюванням для навчання, адже його мета – покращення якості навчання, а не виставлення оцінок (Фідкевич, Бакуліна, 2019: 11). У цій новій для української освіти системі самооцінювання досліджується у контексті саме формувального оцінювання. На таке місце самооцінювання навчальної діяльності вказують сучасні вчені О. Фідкевич, Н. Бакуліна та Н. Богданець-Білоskalенко. Згідно з їхніми міркуваннями, формувальне оцінювання

розвиває вміння самооцінювання та взаємооцінювання, вчить адекватно оцінювати свої результати, пробуджує потребу «внутрішнього контролю» на протигагу «зовнішньому» контролю вчителя чи інших дорослих (Фідкевич, Бакуліна, 2019; Фідкевич, Богданець-Білокаленко, 2020). Його основний потенціал полягає у підвищенні мотивації та свідомості, тобто самооцінювання допомагає учням оцінити свої сильні сторони, усвідомити шляхи вдосконалення власної роботи та брати відповідальність за своє навчання та ефективніше його організувати (Фідкевич, Богданець-Білокаленко, 2020: 50).

Формувальне оцінювання ґрунтується на філософії конструктивізму, згідно із якою навчальні результати мають особистісний характер та проявляються через розуміння школярами засвоєного навчального матеріалу та здатність застосувати його на практиці (Фідкевич, Бакуліна, 2019: 10–11).

О. Фідкевич та Н. Богданець-Білокаленко подають таке тлумачення терміна «формувальне оцінювання»: «це процес визначення та інтерпретації відповідно до вироблених критеріїв фактичних і об'єктивних даних, які дозволяють учасникам навчального процесу визначити, на якому етапі вони перебувають і в якому напрямі має здійснюватися подальший поступ, яких зусиль треба докладати, які способи і форми діяльності використовувати» (Фідкевич, Богданець-Білокаленко, 2020: 19). Формувальне оцінювання, згідно з їхніми міркуваннями, вчить учнів відповідати на три головні освітні запитання: Куди я йду? Де я зараз? Як я можу подолати прогалини? (Фідкевич, Богданець-Білокаленко, 2020). Ці запитання становлять основу зворотного зв'язку у процесі навчання. Формою зворотного зв'язку на уроці є рефлексія.

Рефлексія (від лат. *reflexio* – повернення назад) – це аналіз учнем і учителем своєї участі у процесі навчальної діяльності та якості її результатів для їх поліпшення (Фідкевич, Богданець-Білокаленко, 2020: 45). Рефлексія – це не просто підсумок уроку, вона здійснюється на кожному із етапів.

Сама рефлексія, відповідно до сучасного бачення, повинна мати три стадії:

1. Установлення, з'ясування (відповідь на запитання: на якому етапі я перебуваю?);
2. Аналіз причин (відповідь на запитання: чому так сталося?);
3. Планування дій (відповідь на запитання: що я хочу й можу зробити? Що для цього треба зробити?) (Фідкевич, Богданець-Білокаленко, 2020: 46).

Відповідно до впроваджені в НУШ методики формувального оцінювання, елементи самооцінювання рекомендується включати у навчальний процес із перших днів шкільного навчання. Учень 1–2 класів повинен вчитися рефлексувати у відповідь на запитання такого типу, як: Що нового ти дізнався/дізналась на уроці? Що тебе найбільше зацікавило? Чи сподобалося тобі працювати у групі? Що б ти хотів/хотіла розказати батькам після цього уроку? Зазначені запитання є формою вираження ретроспективної рефлексії, яка й застосовується у 1–2 класах, адже учням цього віку ще непросто аналізувати власну діяльність і ще важче – визначити шляхи її вдосконалення.

Значно розширюються межі застосування самооцінювання процесу і результатів навчальної діяльності у 3–4 класах. Так, на тому ж етапі рефлексії рекомендується ставити учням запитання, які потребують більш глибокого осмислення, наприклад: Чому саме це тебе зацікавило? Чи зацікавить ця інформація твоїх батьків, сестру або брата? Чому тобі сподобалося працювати у групі? тощо (Фідкевич, Богданець-Білокаленко, 2020: 21). Окрім цього у 3–4 класах рекомендується разом із учнями формулювати цілі навчання та розробляти критерії оцінювання, що сприяє ще якіснішому формуванню вміння самооцінювання.

Прийоми зворотного зв'язку у цей час стають складнішими і спрямовуються не стільки на визначення настрою, рівня усвідомлення результатів навчання та власної поведінки, як це було у 1–2 кл., скільки покликані спонукати до осмислення причин і наслідків (Фідкевич, Богданець-Білокаленко, 2020: 45). Зрештою, в учнів початкової школи розвивається здатність здійснювати як ретроспективну, так і актуальну чи прогностичну самооцінку, а також різносторонньо аналізувати емоційний стан, власну діяльність та зміст навчальної діяльності.

Принципи самооцінювання, сформульовані О. Фідкевич, Н. Бакуліною та Н. Богданець-Білокаленко, спільні для обох циклів навчання і є такими:

- учнівське самооцінювання передую оцінюванню роботи вчителем;
- учитель оцінює діяльність учня/учениці за тими критеріями, за якими проводилось самооцінювання учня/учениці;
- учитель не тільки пропонує учням листки самооцінювання, а й розробляє їх разом з учнями;
- використовуються різноманітні форми оцінювання: картки, листки самооцінювання, щоденники досягнень, портфоліо тощо (Фідкевич,

Бакуліна, 2019: 36; (Фідкевич, Богданець-Білокаленко, 2020: 50).

Результатом застосування самооцінювання є формування в учнів адекватної самооцінки (не завищеної та не заниженої) (Фідкевич, Бакуліна, 2019: 13).

На сьогодні у вітчизняній педагогіці існують сформульовані критерії та рівні сформованості навичок самоконтролю та самооцінювання в учнів початкової школи (автори О. Люок та І. Шевчук). До критеріїв належать:

- мотиваційно-орієнтувальний (показниками його сформованості є мотивація до навчально-пізнавальної діяльності, здатність визначати цілі);

- організаційно-діяльнісний (показники: пізнавальна активність, уміння оцінити стан виконаної роботи);

- емоційно-ціннісний (показники: адекватна самооцінка, незалежність від думки оточуючих).

Рівнів зазначені вчені визначають три:

1. Високий рівень. «Учень керується навчально-пізнавальними мотивами, самостійно визначає окремі цілі власної діяльності. Школяр активний, кмітливий, самостійно обирає завдання відповідно до його можливостей та здібностей. Виявляє всі помилки в завданні, грамотно виправляє їх. Дитина не має комплексів неповноцінності, правильно реагує на зауваження інших й рідко сумнівається в своїх діях».

2. Середній рівень. «Учень керується переважно мотивами самовизначення та самовдосконалення. При виникненні труднощів втрачає інтерес до діяльності. Виявляє пізнавальну активність в емоційно привабливих ситуаціях. Пропускає деякі помилки, частіше помічає найпростіші та явні помилки, грамотно виправляє їх. Характерна адекватна самооцінка, але з тенденцією до завищення або заниження. Учень час від часу старається пристосуватися до думки інших».

3. Низький рівень. «Не виявляє інтересу до завдання, пасивний під час діяльності та спілкування. Не вміє визначати цілі діяльності та не завжди усвідомлює запропоновані вчителем. Учень характеризується невпевненістю у виконанні роботи, сумніви у правильності своїх дій. Не помічає велику кількість помилок, помічені виправляє некоректно. Неадекватна оцінка самого себе та своїх досягнень. Хворобливо переносить критичні зауваження на свою адресу, намагається пристосуватися до думки інших» (Люок, Шевчук, 2020).

Методів та прийомів, які сприяють формуванню вміння самооцінювання процесу і результату навчальної діяльності, у Новій українській

школі застосовується досить велика і різноманітна за своєю складністю кількість: від найпростіших ігрових прийомів, заснованих на застосуванні символів («Сигнали», «Світлофор», «Долоньки», «Драбина успіху», «Плюс – мінус» тощо) до методів, які потребують короткого, але регулярного самоаналізу (листи самооцінювання), тривалого збору матеріалів та глибокого аналізу (портфоліо) чи уміння висловлювати розгорнуті або ж чіткі й лаконічні самооцінювальні судження (щоденники досягнень).

Широко розробленою на даний час є методика самооцінювання учнів на уроках мовно-літературної галузі. Так, під керівництвом О. Карп'юк та за підтримки Міністерства освіти і науки України у нашій країні було створено власну версію Європейського мовного портфоліо, якою зараз користуються у НУШ (Фідкевич, Богданець-Білокаленко, 2020: 78). А вчителі Новопечерської гімназії Києва адаптували для українських шкіл методичну систему «Щоденні 5» (Daily 5, автори Г. Буше та Дж. Мозер), яка до цього застосовувалася у школах США, Канади, Великої Британії та Австралії та у якій самооцінювання є невід'ємною складовою діяльності (щоразу після виконання будь-якого із видів діяльності, передбаченої «Щоденними 5», учні заповнюють листи самооцінювання) (Фідкевич, Богданець-Білокаленко, 2020: 61).

Успішно адаптованою була й методична система «Щоденні 3», яка застосовується у математичній галузі і яка аналогічно до «Щоденних 5» включає у себе самоконтроль та самооцінювання (Калюжка, 2022).

Проте не варто забувати, що будь-який розвиток пов'язаний із подоланням викликів. Викликами впровадження самооцінювання у навчальну діяльність учнів початкової школи ми вважаємо формування мотивації до самооцінювання, розуміння критеріїв самооцінювання, формулювання власних думок і суджень, об'єктивність самооцінювання та розвиток метакогнітивних навичок (Буряк, 2024).

Висновки. Наявність перелічених здобутків сучасної української освіти, набутих на основі розуміння недоліків загалом освітньої системи минулого та систем оцінювання зокрема, дає змогу зробити висновок про активне впровадження самооцінювання у практику НУШ та уже розроблену теоретичну та методичну базу для практичної діяльності у школах. Водночас все ще існує потреба у розширенні методики самооцінювання, глибшому вивченні, апробації та впрова-

дження у широку практику різних за складністю прийомів самооцінювання, особливо тих, які потребують формулювання вербальних суджень.

Пошук шляхів подолання викликів впровадження самооцінювання також є важливим завданням для подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буряк К. В. Виклики самооцінювання навчальної діяльності у початковій школі. Нова українська школа: результати та перспективи: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції, 21 грудня 2023 року / за заг. Ред. О. А. Голюк. Маріуполь : МДУ, 2024. С. 41–44.
2. Державний стандарт початкової освіти. Постанова КМУ від 21.02.2018 № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#n8>
3. Дидактико-методичне забезпечення контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу: монографія / Савченко О. Я., Бібік Н. М., Байбара Т. М., Вашуленко О. В., Коваль Н. С., Онопрієнко О. В., Пономарьова К. І., Прищепка О. Ю. Київ : Педагогічна думка, 2012. 192 с.
4. Калюжка Н. С. Використання технології «Щоденні 3» на уроках математики у закладах початкової освіти. The VII International Scientific and Practical Conference «Innovative trends in science, practice and education», February 22–25, 2022, Munich, Germany. С. 317–319.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
6. Лоюк О., Шевчук І. Формування навичок самоконтролю та самооцінювання в учнів початкової школи на уроках математики: результати експериментальної роботи. Perfect Publishing. Vancouver, Canada, 2020. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/12390/1/navychky%20samootsiniuvania.pdf>
7. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. 35 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Про запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. Наказ МОН та АПН України від 04.09.2000 № 428/48 МОН та АПН України. Київ, 2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0428290-00#Text>
9. Савченко О. Виховання розумної особистості, яка вміє самостійно вчитися. Початкова школа. 2007. № 8. С. 1–5
10. Скалозуб В. О. Історія розвитку оцінювання навчальних досягнень школярів. Постметодика. 2000, № 3. С. 12–13.
11. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Акта, 2012. 537 с.
12. Фідкевич О., Бакуліна Н. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: теорія і методика формування оцінювання у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти». Київ : Генеза, 2019. 64 с.
13. Фідкевич О., Богданець-Білокаленко Н. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: теорія і методика формування оцінювання у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти» для педагогічних працівників. Київ : Генеза, 2020. 96 с.

REFERENCES

1. Buriak, K.V. (2024). Vykyky samoootsiniuvannia navchalnoi diialnosti u pochatkovii shkoli [Challenges of self-assessment of learning activities in primary school]. *Nova ukrainska shkola: rezultaty ta perspektyvy: zbirnyk materialiv V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 41–44). Mariupol: MDU [in Ukrainian].
2. Postanova KМУ “Derzhavnyi standart pochatkovoï osvity” : vid 21.02.2018, № 87 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “State standard of primary education” from February 21, 2018, № 87] (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#n8> [in Ukrainian].
3. Savchenko, O. Ia., Bibik, N. M., Baibara, T. M., Vashulenko, O. V., Koval, N. S., Onopriienko, O. V. et al. (2012). *Dydaktyko-metodychne zabezpechennia kontroliu ta otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen molodshykh shkolariv na zasakh kompetentnisnoho pidkhodu: monohrafiia [Didactic and Methodological Support of Control and Assessment of Junior Schoolchildren’s Learning Achievements on the Basis of Competence Approach: A Monograph]*. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
4. Kaliuzhka, N. S. (2022). Vykorystannia tekhnolohii “Shchodenni 3” na urokakh matematyky u zakladakh pochatkovoï osvity [Using the “Daily 3” technology in math lessons in primary education]. *The VII International Scientific and Practical Conference “Innovative trends in science, practice and education”* (pp. 317–319). Munich [in Ukrainian].
5. Ovcharuk, O. V. (Ed.). (2004). *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniï osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy [Competency-based Approach in Modern Education: World Experience and Ukrainian Prospects]*. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
6. Loyuk, O., & Shevchuk, I. (2020). Formuvannia navychok samokontroliu ta samoootsiniuvannia v uchniv pochatkovoï shkoly na urokakh matematyky: rezultaty eksperymentalnoi roboty [Formation of self-control and self-assessment skills in primary school students in mathematics lessons: results of experimental work]. *Perfect Publishing*. Retrieved from <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/12390/1/navychky%20samootsiniuvania.pdf> [in Ukrainian].
7. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian school. Conceptual principles secondary school reform]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> [in Ukrainian].

-
8. Nakaz MON ta APN Ukrainy “Pro zaprovadzhennia 12-balnoi shkaly otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv u systemi zahalnoi serednoi osvity” : vid 04.09.2000, № 428/48 [Order of the Ministry of Education and Science and the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine “On the introduction of a 12-point scale for assessing students’ academic achievements in the general secondary education system” from September 4, 2000, № 428/48]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0428290-00#Text> [in Ukrainian].
 9. Savchenko, O. (2007). Vykhovannia rozumnoi osobystosti, yaka vmiie samostiino vchytysia [Educating an intelligent person who can learn independently]. *Pochatkova shkola – Primary school*, 8, 1–5 [in Ukrainian].
 10. Skalozub, V. O. (2000) Istoriiia rozvytku otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen shkoliariv [The history of the development of pupil assessment]. *Postmetodyka – Postmethodology*, 3, 12–13 [in Ukrainian].
 11. Sukhomlynskyi, V. O. (2012). *Sertse viddaiu ditiam [I give my heart to children]*. Akta [in Ukrainian].
 12. Fidkevych, O., & Bakulina, N. (2019). *Navchalno-metodychnyi posibnyk “Nova ukrainska shkola: teoriia i metodyka formuvalnoho otsiniuvannia u 1–2 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity” [Study guide “New Ukrainian School: Theory and Methodology of Formative Assessment in Grades 1–2 of General Secondary Education Institutions”]*. Kyiv: Heneza [in Ukrainian].
 13. Fidkevych, O., & Bohdanets-Biloskalenko, N. (2020). *Navchalno-metodychnyi posibnyk “Nova ukrainska shkola: teoriia i metodyka formuvalnoho otsiniuvannia u 3–4 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity” dlia pedahohichnykh pratsivnykiv [Study guide “New Ukrainian School: Theory and Methodology of Formative Assessment in Grades 3–4 of General Secondary Education Institutions” for teachers]*. Kyiv: Heneza [in Ukrainian].